

Τέχνης έργα

Μνήμη Ζακ Λακαριέρ

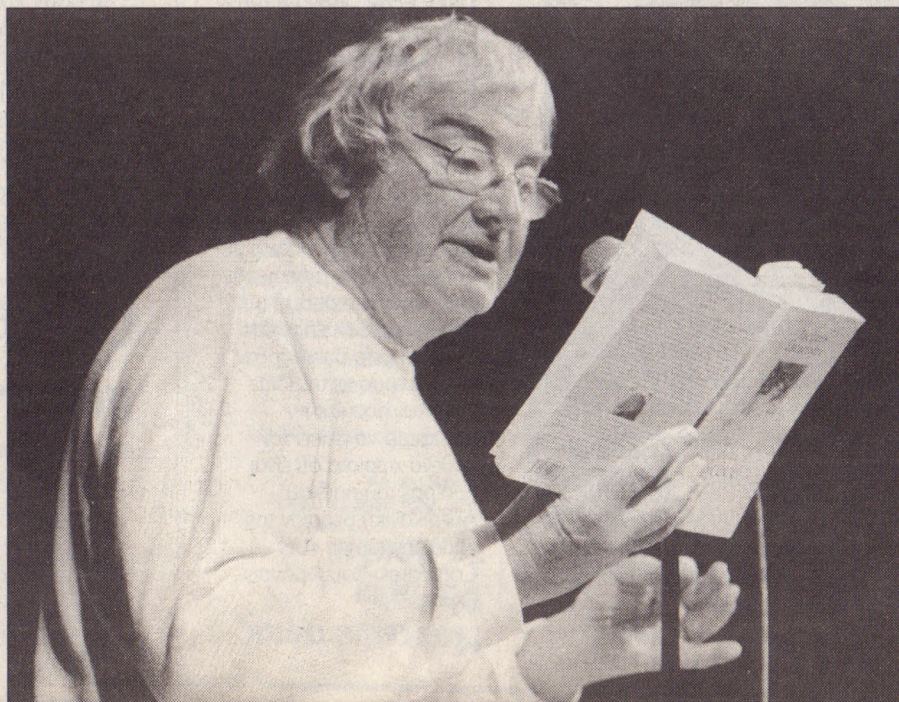
Ενας υμνητής της ασκητείας

Της ΜΑΡΙΑΣ
ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΔΟΥ-ΠΟΘΟΥ*

*«Δεν έχω από σένα άλλη φωτιά παρά τις λέξεις μου
Δεν έχω άλλο όπλο παρά μια κόψη περηφάνιας
Μάχομαι γυμνός, αλειμμένος λάδι,
ενάντια στο Χάρο
Αγάπα με, Ελλάδα, βοήθα με
ενάντια στο δικό σου θάνατο»*

Με αυτόν τον ποιητικό λόγο ο Ζακ Λακαριέρ τραγούδησε την αγάπη του για την Ελλάδα. Μια αγάπη βαθιά και απόλυτη, αγάπη αγωνιστική, που έγινε η ίδια η ανθρώπινη και υπαρξιακή του περιπέτεια. Και τώρα μοιάζει τραγούδι αποκαρτετισμού, ένα χέρι απλωμένο πάνω από το Αιγαίο, οι σιάχτες του, που θα ζητούν για πάντα έναν αντίλογο εφήμερο, τη μνήμη.

Αισθανόταν Έλληνας και ήταν Έλληνας, αφού, όπως είπε «ανήκεις σε μια χώρα όταν διαδηλώνεις γι' αυτήν». Και είναι γνωστοί οι αγώνες που έκανε στη διάρκεια της δικτατορίας – και όχι μόνο. Σήμερα αισθάνομαι πως ο μεγαλύτερος

δροιση από δέρμα, κόκαλα και αίμα; συνάθροιση σιωπής που προχωρεί μέσα

αλήθεια τους. Δεν ήταν τυχαίο ότι, πλάνης της ζωής και της διανόησης ο ίδιος,

Φωτογραφία από την εκδήλωση στο Ξώμπουργκο, 4 Σεπτεμβρίου 2005. Από αριστερά: ο δήμαρχος Παν. Κροντηράς, ο καλλιτεχνικός διευθυντής των εκδηλώσεων Θέμης Ροδαμίτης, ο Ζακ Λακαριέρ, ο Νάνος Βαλαωρίτης, ο συγγραφέας Τάκης Θεοδωρόπουλος και ο δημοσιογράφος Νώε Παρλαβάντζας

Για λίγες μέρες έμεινε στην Τήνο ο Ζακ Λακαριέρ, προκειμένου να παρευρεθεί και να μιλήσει στο Φεστιβάλ του Δήμου Εξωμβούργου, με προσκεκλημένους από αυτό. Η τελευταία, λοιπόν, εκδήλωση του φεστιβάλ είχε για τιμώμενο πρόσωπο τον Ζακ Λακαριέρ, ο οποίος μίλησε ατενίζοντας το Αιγαίο. Συγκινητικές στιγμές έζησαν όσοι βρέθηκαν στο Ξώμπουργκο την Κυριακή 4 Σεπτεμβρίου, καθώς άκουσαν τον Ζακ Λακαριέρ να ξετυλίγει τις μνήμες του από τη στενή αλλά καρδιακή σχέση του με την Ελλάδα και τον πολιτισμό της. Είχε προηγηθεί στο βήμα ο φίλος του ποιητής Νάνος Βαλαωρίτης, ο οποίος εξέφρασε την ευτυχία του γιατί ενθάρρυνε τον νεαρό τότε Λακαριέρ, φοιτητή ακόμα, να ασχοληθεί με τον ελληνικό πολιτισμό.

Είπε πολλή ο πάντοτε κεφάτος 76χρονος συγγραφέας, μεταφραστής, αλλά κυρίως πολίτης του κόσμου και του πολιτισμού, φιλέλληνας Λακαριέρ. Θυμήθηκε στα 1947 όταν πρωτοήρθε στην Ελλάδα παίζοντας στους «Πέρσες» του Αισχύλου το ρόλο του Ξέρξη, παράσταση-όπερα στη γαλλική γλώσσα... «Ηρθαμε από τη Γαλλία, χωρίς αμοι-

λογος της αγάπης του, λογος και πράξη μαζί, θα είναι η στιγμή, το πρωινό, που η τέφρα του θα διασκορπιστεί στη θάλασσα του Αιγαίου. Το τελευταίο άγγιγμα με το φως, με το ελληνικό στοιχείο που τόσο αγάπησε. Το τελευταίο χαιρε, από την Άλλη μεριά του χρόνου, τη σκοτεινή.

Εχοντας περπατήσει, ως μεταφράστρια των βιβλίων του, όλα τα μονοπάτια των στοχασμών του, αλλά και της υπαρξιακής του αναζήτησης, μπορώ να πω πως ο Ζακ Λακαριέρ είναι ο μοναδικός ίσως συγγραφέας, ποιητής ή ασκητής, φιλέλληνας, που χάραξε την ανθρώπινη πορεία του ξεκινώντας από τα ορφικά και υπερβατικά οράματα του αρχαίου κόσμου έως τον Ακάθιστο Ύμνο και έως τους σύγχρονους ποιητές μας.

Λέω, ασκητής. Μια ασκασία υπάρχει σε όλα τα βιβλία του, αλλά και στον τρόπο της ζωής του. Τα δύο σημαντικά μυθιστορήματά του, η «Μαρία η Αιγυπτία» και η «Σκόνη του κόσμου», είναι ένας ύμνος στην ασκασία, στην απόλυτη ερημία του ανθρώπινου πλάσματος πάνω στη γη, στην αναζήτηση ενός Θεού. Κάθε φορά που τελιώνουμε τη μετάφραση με τον Μίνω Πόθο, αισθανόμαστε πως βγαίναμε οι ίδιοι από τις ερήμους της ασκασίας εκείνης, ερήμους γεμάτες από φως αλλά και από την αγωνία των υπαρξιακών του ερωτημάτων. Λέει ο Γιουνούς Εμρέ, ο περιπλανώμενος ποιητής, στο μυθιστόρημά του «Η σκόνη του κόσμου»: «*Ήταν ο Θεός που λαχταρούσα. Τον βρήκα. Και μετά; / Ναι, βυθίστηκε στη γαλήνη των μυθμένων. Και μετά;*» Και στο μυθιστόρημά του «Η Μαρία η Αιγυπτία», αυτό το ποίημα της ερημίας και της ασκασίας, γράφει: «*Πού είσαι, Μαρία, τώρα; Πού είναι εκείνο που μένει από σένα, αυτή η συνά-*

ση γοητοσύνη, αρνείται να μείνει σε δύο ερήμους. (...) Συρόμενη, παρασυρόμενη από τους ανέμους, τώρα από τους αγγέλους. Το σώμα σου ένα τελευταίο ψιθύρισμα. Κατεβαίνει απαλά, πολύ απαλά. Θα ακουμπήσει πάνω στο χώμα...».

Υπερβατική αλήθεια

Δεν ήταν τυχαίο που ο Ζακ Λακαριέρ σε ολόκληρο το συγγραφικό του έργο αναζητούσε μια υπερβατική αλήθεια, μια μεταφυσική απόκριση, γέννημα και θρέμμα του δυτικού μηδενισμού, αλλά και εραστής των ασκητικών οραμάτων και του θεϊκού παραληρήματος. Δεν ήταν τυχαίο ότι τον γοητεύαν οι ασκητικοί χώροι, όπως ο Αθως, όπως η έρημος των αναχωρητών, όπως η άνυδρη στέπα. Ίσως γιατί ο ίδιος βίωνε πάντα μια προσωπική ασκασία. Κάπου, στη «Συγγραφική Πορεία», λέει: «Το δωμάτιό μου έμοιαζε με κελί μοναχού (δωμάτιο σε νησί του Αιγαίου): γυμνό, κάτασπρο, με μια εικόνα μόνο στον τοίχο. Πάντα ονειρευόμουν μια τέτοια λιπότητα για να γράψω». Κι εγώ τότε έφερνα στη σκέψη το γυμνό και λιπό δωμάτιο του Σάμουελ Μπέκετ, το ασκητικό, με κάτι απλά ράφια μόνο στον τοίχο, για τα βιβλία του. Και ύστερα, τον ασκητικό χώρο του Ελύτη. Φαίνεται πως η ασκασία και η γυμνότητα είναι στοιχεία της μεγάλης ποίησης.

Βαδύτερο μυστήριο

Η φιλοσοφική θέση του Ζακ Λακαριέρ ήταν, μέσα από το έργο του, δεδομένη: Συνάθροιση και διάλυση σκόνης, ο άνθρωπος. Ωστόσο, ήταν φανερό πως προσπαθούσε να φτάσει στο βαθύτερο μυστήριο που κρύβουν τα πράγματα, στην άρρητη

ποίηση και βάθος στοχαστικής, κριτικής ποίησης για ήρωες των μυθιστορημάτων του πρόσωπα της ασκητικής περιπλάνησης. Ολόκληρο το έργο του, από τους «Ενθεους» και τους «Γνωστικούς» ακόμα, το σημαδεύει η βίωση μιας προσωπικής ασκασίας. «Περιπλάνηση και συγγραφή υπήρξαν για μένα οι δύο βασικοί δρόμοι συνάντησης με τους άλλους και αυτογνωσίας», γράφει. Αλλωστε, πιστεύω πως γι' αυτό αγάπησε την Ελλάδα. Του πρόσφερε τον τόπο των περιπλανήσεών του, τη μαρτυρία και τα οράματα ενός πολιτισμού που τον έθελε. Του πρόσφερε τον τετρακισχιλιετή χρόνο της, το ταξίδι στη γλώσσα και στις πέτρες των επιγραφών, το ταξίδι στο μύθο, στη δελφική ιδέα. Κι ακόμα, του πρόσφερε την περιπλάνηση στην ασκασία του Αθω, στις κρύπτες των μοναχών.

Σίγουρα, ο Ζακ Λακαριέρ αφιέρωσε ένα μεγάλο μέρος της ζωής του στην Ελλάδα. Ένα μεγάλο μέρος του συγγραφικού έργου. Όμως και η Ελλάδα του χάρισε το ταξίδι της γνώσης, το μυθικό ταξίδι του Οδυσσέα. Και αν την περιδιάβηκε λιθάρι λιθάρι και λέξη λέξη, από τον Ομηρο και τον Ορφέα ως τον Ακάθιστο Ύμνο και από τα μοναστήρια του Αθω και τα σπασμένα μάρμαρα έως τη σύγχρονη ποίησή της, είναι γιατί οι δρόμοι εκείνοι του χάρισαν τα σημαντικά βιβλία του, αυτά που υπήρξαν το ίδιο τιμή για εκείνον και τιμή για την Ελλάδα.

Ήταν παντρεμένος με τη Σύλβια, που στάθηκε δίπλα του σε όλες τις στιγμές με αφοσίωση, και έχει ένα γιο που τον λάτρευε, τον Αυρηλιανό.

* Συγγραφέας, μεταφράστρια του Ζακ Λακαριέρ με τον Μίνω Πόθο στις εκδόσεις Χατζηνικολή

«Ο τελευταίος φιλέλληνας» στην τελευταία του επίσκεψη στην Ελλάδα

άλλα πουλιά, που είχαν αρχίσει να τραγουδούν, αναζητώντας τα βαθύτερα νοήματα του έργου του Αισχύλου. Νοήματα για την ειρήνη και τον άνθρωπο».

Αναφέρθηκε, επίσης, στις προσπάθειές του και τις δυσκολίες να μεταφραστούν Έλληνες ποιητές στη Γαλλία. Ένα πρωί αποχωρώντας από τον εκδότη, μετά από αρνητική απάντηση σχετικά με την έκδοση των μεταφράσεων του Σεφέρη στα γαλλικά, βλέπει στον κήπο του εκδοτικού οίκου το άγαλμα του Απόλλωνα... «Βρε Απόλλωνα, κάνε κι εσύ κάτι τώρα να εκδοθεί ο Σεφέρης», είπε γελώντας. Τρεις βδομάδες μετά ο Γιώργος Σεφέρης παίρνει το βραβείο Νόμπελ κι ανοίγει ο δρόμος για να βγουν εκτός ελληνικών συνόρων ο Σεφέρης, ο Ρίτσος κι άλλοι μεγάλοι ποιητές μέσα από τις μεταφράσεις του Ζακ Λακαριέρ. Δημιουργήθηκε έτσι ένας ζωντανός πνευματικός κόσμος μέσα στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι.

Βιβλία, μεταφράσεις, συμπόσια, επισκέψεις σε Δελφούς, Επίδαυρο, Ακρόπολη καθώς κι ελληνικά νησιά είναι μέσα στην καθημερινότητα του Λακαριέρ ως το 1966 και τον ερχομό της δικτατορίας. «Είναι θαύμα πως υπάρχει ακόμη η Ελλάδα, είπε ο ίδιος, μετά από τόσες κατακτήσεις, περιπέτειες, διχασμούς. Αυτό το οφείλει κυρίως στη γλώσσα της.

Το μόνο σημαντικό που έκανα ήταν ότι μέσα από τις μεταφράσεις μου έδωσα μια συνέχεια στη Σαπφώ, τους Ορφικούς Ύμνους, τον Ακάθιστο Ύμνο, τον Μακρυγιάννη, τους Έλληνες ποιητές, τα κλέφτικα και τα ρεμπέτικα τραγούδια». Η Ελλάδα, είπε, τέλος, «με την τόσο πλούσια και σημαντική ιστορία της, ανήκει στους Έλληνες και όχι στους τουρίστες. Είναι ένα πολύτιμο κομμάτι για τους πολίτες του κόσμου με συνείδηση».

βή, μόνο και μόνο για να παίξουμε αρχαία τραγούδια στην Επίδαυρο. Δώδεκα χιλιάδες θεατές παρακολούθησαν αυτή την παράσταση κι όταν αποχώρησαν όλοι, άλλοι με γαϊδουράκια κι άλλοι με τα πόδια, ο θίασος έμεινε στη σκηνή μέχρι το πρωί ακούγοντας τα τσιτζίκια, τις κουκουβάγιες και τα